

ZBIRKA PLAKATA U GALERIJU LIKOVNIH UMJETNOSTI OSIJEK 1965. – 1975. GODINE

Pregledni rad

UDK 766:069>(497.5)(091)

VALENTINA RADOŠ

Galerija likovnih umjetnosti

Europska avenija 9

HR-31 000 Osijek

Izložbena djelatnost Galerije započinje u siječnju 1965. g. s izložbom 22 suvremena hrvatska slika. To je prvo desetljeće i tema ovog rada, preciznije rečeno izložbena djelatnost Galerije kroz njezine plakate.

Godina 1934. početak je djelovanja Galerije likovnih umjetnosti u Osijeku. Tada je započeto prikupljanje slika u tadašnjem Gradskom muzeju, a 1939. g. se osniva galerija, inicijativom dr. Antun Bauer koji je bio zadužen za zbirku slika, u dogovoru s predsjednikom Grada Osijeka dr. Cesarom. Međutim, trebalo je proći još mnogo godina do konačnog udomljavanja Galerije; u zgradi na današnjoj adresi Europska avenija 9, u jesen 1962 g. Vrata publici su otvorena još nešto kasnije; 20. prosinca 1964. g. i tada je Galerija i dobila ime **Galerija likovnih umjetnosti**. Tako je prošlo trideset godina, od prvih poklonjenih radova Gradskom muzeju i osnivanja zbirke, preko odvajanja zbirke slika od Muzeja u veljači 1954. g., do nove Galerije koja je stvorila uvjet za bogat razvitak kulture i umjetnosti u Osijeku¹.

Izložbena djelatnost u novoj zgradi Galerije započinje u siječnju 1965. g. s izložbom 22 suvremena hrvatska slikara; i u prvom desetljeću u Galeriji je održana 151 izložba; što iz fundusa što prijenosa. To je prvo desetljeće i tema ovog rada, preciznije rečeno izložbena djelatnost Galerije kroz njezine plakate.

ZBIRKA PLAKATA GALERIJE LIKOVNIH UMJETNOSTI

Zbirka plakata u Galeriji likovnih umjetnosti iznosi oko 1.500 primjeraka. Po dosadašnjem tretmanu bila je svrstana u muzejsku dokumentaciju. Međutim, Galerija od 2006. g. reaktivira zbirku plakata kao zasebnu zbirku, te predstoji inventarizacija, katalogizacija, i uvođenje u digitalni sustav putem programa M+++. Također treba odrediti granice između dokumentacijske i muzejske građe za zbirku, što dosada nije učinjeno.

Zbirka se grubo može razvrstati u tipološke potkategorije: izložbeni plakati Galerije, plakati prijenosnih izložbi, plakati drugih muzejskih ustanova, plakati za Međunarodni dan muzeja, „ratni“ plakati iz razdoblja Domovinskog rata i autorski plakati s potpisom. Kako je cijela zbirka bila u „mirovanju“ gotovo od početka rada Galerije, posao obrade građe i njezina pretvaranja u muzejsku zbirku treba krenuti od početka. To su i okviri i odrednice ovog, tek, uvodnog rada; obrada galerijskih plakata prvog desetljeća; od 1965. do 1975. g., koji treba biti temelj za daljnji rad. Treba također napomenuti da su ovi prvi plakati čuvani gotovo 30 godina bez ikakve obrade, te su tek sada ponovno ugledali svjetlost dana.

PRVA OBRADA PLAKATA

Prvi korak bio je omogućiti pristup najstarijim plakatima Galerije. Oni su bili čuvani, složeni po godinama u starom ladičaru u depou, zadnjih nekoliko desetljeća. Usporedivši nadeno s popisima izložbi, ustanovljeno je da su gotovo sve izložbe zastupljene plakatima koji su u velikom broju savršeno očuvani: od 151 izložbe koja je održana u tom periodu, plakati čak 102 izložbe su sačuvani, neki i po više primjeraka. Zanimljive su tehnike u izradi plakata, naime, velika većina plakata su radovi galerijskih konzervatora, akademskih slikara Predraga Golla (1963 – 1968) i Albine Jakić (1969 – 1980).² Kako su tada rijetke izložbe bile popraćene bogatijim tiskovinama i propagandnim materijalima (uglavnom iz financijskih razloga) plakati Galerije su većinom jednostavni i stereotipni, što ni pošta ne znači da nisu i zanimljivi. To su uglavnom uradci jeftinih materijala

¹ *Galerija likovnih umjetnosti; Monografija – zbornik*, Osijek 1987.

² Zahvaljujem kolegama u Galeriji za vrijedne informacije o najranijim danima djelatnosti Galerije; muzejskim savjetnicama mr. sc. Branki Balen i mr. sc. Jelici Ambruš; te muzejskom savjetniku Vlastimiru Kusiku.

poput tuša i tempere na kartonu ili papiru – to su jednostavne obavijesti o održavanju izložbe, s naslovom izložbe, datumom i imenom institucijerukom ispisano. U nekim slučajevima se jedan list kartona koristi za čak dvije izložbe – na svakoj strani po jedan naslikani plakat, npr. plakat iz 1967. g. koji na jednoj strani obavještava o održavanju izložbe Milene Šotre (sl. 1), a na drugoj o izložbi Naivci Slavonije - Pintarić, Vekić, Smajić (sl. 2)

Dakle, ova prva obrada plakata sastoji se od jednostavnog pregleda i popisa građe. Po sličnom načinu popisivanja i prikazivanja na kojem Muzejsko dokumentacijski centar predstavlja svoju zbirku plakata na internet-skoj stranici: to su kartice s identifikacijskim podacima koje čine naslov, godina, autor/tiskara, tehnika, mjere i opis. Za razliku od MDC-a, uz podatke za svaki plakat izostavljena je tema; jer se u Galeriji radi o umjetničkim izložbama, te inventarni broj, iz razloga što inventarizacija plakata u Galeriji još nije započeta. Isto tako je za MDC-ovu obradu posebno bitan podatak o izdavaču, dok je za naše potrebe bitan naslov izložbe.

Uz to je obavljeno i prvo digitalno fotografiranje svakog plakata, kako bi se fizička manipulacija smanjila, osigurala odgovarajuća razina zaštite građe, te olakšala i obrada i budući pristup zbirci. Zatim se zbirka raspoređuje po predviđenim spremištima, te sortira po odgovarajućim kategorijama.

PLAKATI IZRAĐENI U GALERIJU

Plakati izrađeni u Galeriji su unikatni, kao što je već rečeno, i izrađeni iz jednostavnih i lako dostupnih materijala. Ponekad se radi i o otpadu kao što je kartonska ambalaža. U većini slučajeva to su tek pisane obavijesti o održavanju izložbe i osnovni podaci, bez ilustracije ili likovnih ukrasa. Radili su ih djelatnici konzervatori Galerije, i samim time mogu se podijeliti u dvije skupine; one koje je radio Predrag Goll i one koje je radila Albina Jakić. Oba autora predstavlja vlastita kreativnost i rukopis, koji se mogu pratiti kroz zbirku. Plakati Predraga Golla su rađeni u jednom „ekspresionističkom“ temperamentu, nemirne ruke i koncepcije platna, odnosno površine plakata, s gustim namazima tempere. Često je preuzimao motive ili djela s izložbe, kao ilustraciju. Kao primjer možemo navesti plakat za izložbu japanskog slikara Ichirijusaija Hiroshige iz 1967. g. (sl. 3), gdje je Goll temperom na kartonu dočarao autentičan prizor japanskih drvoreza, u bogatim bojama i s elegantnim pokretima. Isto tako je plakat za izložbu *Portreti XIX. stoljeća iz fundusa Galerije likovnih umjetnosti* iz 1968. g., gdje reproducira ženski i muški portret iz fundusa, zanimljiv po načinu kako oponaša tiskane plakate sličnih tema (sl. 4 i 5)

Albina Jakić, s druge strane u svojim plakatima

pažljivo definira prostor i odnose između slova i slike (gdje ih ima), tankim slojem tuša i tempere, u jedan pomalo dekorativan i tipografski krajnji rezultat. U njenom dijelu zbirke su, uglavnom, zastupljeni jednostavni i tekstualno nekomplikirani pisani plakati, tj. samo u krasopisu ispisane obavijesti o izložbama. Ali ima i u ovoj skupini pojedinih zanimljivih primjera, kao plakat za izložbu *Bienale Trigon 69* iz 1969. g. (slika 6) za koji se predloži mogu tražiti u ideologiji Nove tendencije istih godina.

Mjere se malo razlikuju, isto kao i broj izrađenih plakata po izložbi. Uglavnom su svi u rasponu 70 – 85 cm x 45 - 50 cm, što odgovara galerijskim ormarićima za plakate iz ovog vremena.

TISKANI PLAKATI

Tiskani plakati iz ovog razdoblja su, uglavnom, popratni materijal prijenosnih izložbi, dok su plakati u tiskovnim tehnikama za izložbe u produkciji GLU u, ovom razdoblju u relativno malom broju.

Uglavnom se radi o tehnici sitotiska, što dvotonski, što višebojni. U većini slučajeva plakati su anonimnih autora. Njihovo zajedničko dizajnersko nadahnuće, kao jedan od izvora oblikovanja, se može naći u apstraktnoj umjetnosti 1960-ih godina. Te su godine odisale optimizmom i povjerenjem u napredak znanosti i ljudskog uma, eksperimentalnog istraživanja jednog apstraktnog izraza, koji, za Hrvatsku u ovom razdoblju, prvenstveno utjelovljuju mnogi plakati koje je Ivan Picelj radio za Muzej za umjetnost i obrt, kao i za Galeriju suvremene umjetnosti. Radi se o apstrakciji, geometrizaciji, preglednost čistih oblika i linija, pročišćena tipografija. Kao primjer mogu se navesti plakati za izložbe Josipa Vanište (1975) i Ante Kuduza (1973) (sl. 7 i 8).³ Također su 1970-te godine vrijeme kad grafičko oblikovanje postaje cjelovit umjetnički izričaj kod mnogih umjetnika; oslanjajući se na pop-kulturu postavši dijelom raznih akcija i promidžbi, a primjer je plakat za izložbu Dubravka Gjivana iz 1975. g. (sl. 9). Od 1975. g. u Zagrebu postoji i trijenalna manifestacija ZGRAF koji je u cijelosti posvećena grafičkom oblikovanju.⁴ Nažalost, osječki galerijski plakati u ovim se ranim godinama nalaze u stilskoj periferiji u odnosu na uratke institucija glavnog grada. Uglavnom su to jednostavni tipografski plakati sastavljeni od slova raznih oblika i veličina, kao na primjer plakat za izložbu Arpada Mesaroša iz 1974. g., ili Ante Sardelića iz iste godine (sl. 10).

Treća podskupina tiskanih plakata su popratni plakati inozemnih, prijenosnih izložbi. To su plakati

3 *Stoljeće hrvatskog plakata*; Kabinet grafike HAZU, Zagreb, 2001.

4 Enciklopedija Hrvatske Umjetnosti, 2. knjiga, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb 1995. -1996.

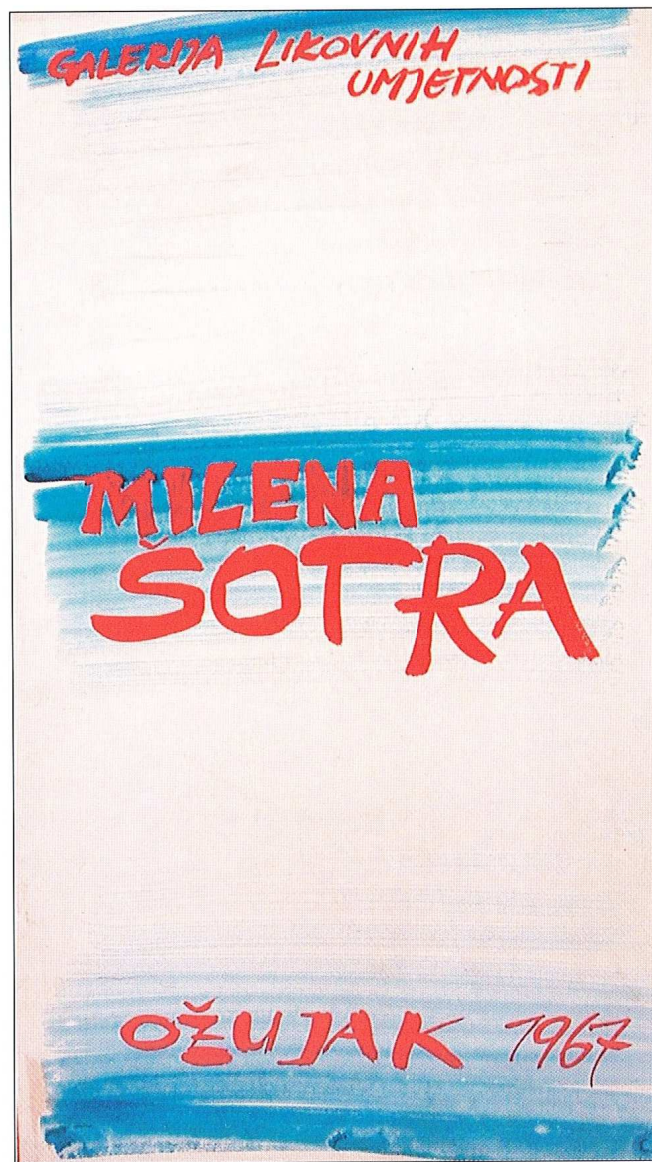
visoko kvalitetnog tehničkog i dizajnerskog oblikovanja i kolorita, ali zato zastupljeni u relativno malom broju u ovoj ranoj fazi Galerije. Kao primjer se može spomenuti plakat za izložbu Crteži i akvareli Gustav Klimt i Egon Schiele iz 1972. g. (sl. 11).

ZAKLJUČAK – BUDUĆNOST ZBIRKE PLAKATA

Ova prva uvodna obrada zbirke plakata je, kao što je već naglašeno, tek početak i smjernica za budući rad. Zbirku treba u potpunosti obraditi na isti način, kako bi se stvorila kompletna slika stanja i kvalitete građe. Također je važno da se zbirka u svojoj cijelosti skupi na jedno mjesto, što dosada radi tehničkih i prostornih razloga nije bilo moguće, u prikladna spremišta, te krenuti u realizaciju predstavljanja zbirke publici kroz izložbeni program Galerije.

Preostaje određivanje statusa zbirke i kako je čuvati. Kako je zbirka u svojoj biti dokumentarne prirode, kriteriji ulaska u zbirku nisu definirani, niti ih je bilo moguće definirati. No neosporna je i njena vrijednost iz umjetničkih, povijesnih i kulturoloških razloga, i kao prema takvoj se treba i odnositi. Isto tako je izuzetno važna kao dokumentacija galerijske djelatnosti, jer ona ulazi u veći sklop zajednice hrvatskih muzeja i predstavlja dio naše baštine.⁵ Također je važan kustoski pristup zbirci plakata, s likovnom obradom i vrednovanjem njenih potkategorija, te izlaganjem i čuvanjem.

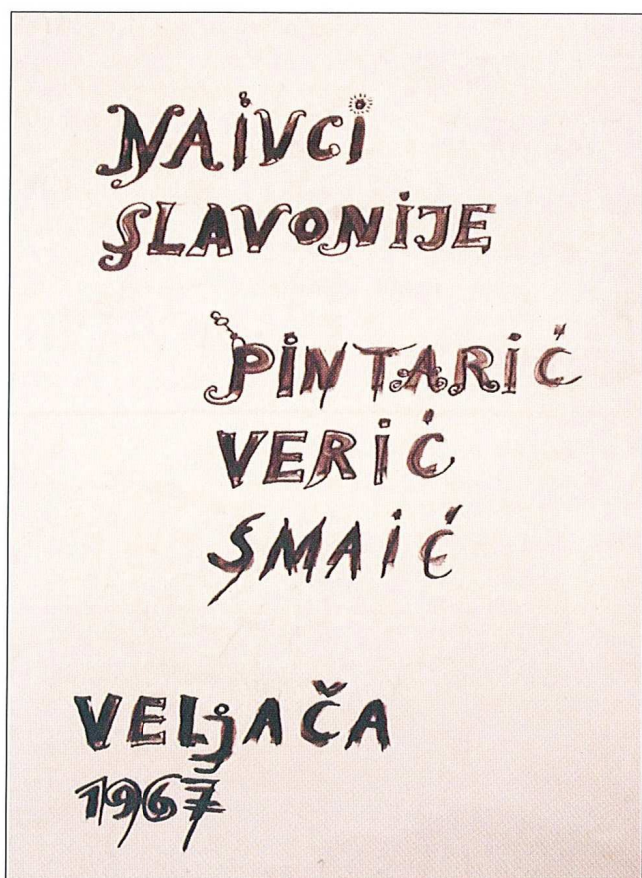
Bitan će korak svakako biti uvođenje u katalošku sistematizaciju putem programa M++, uz ostale zbirke GLU. Jedan korak dalje u obradi zbirke plakata svakako je i izlaganje putem Interneta, približavanje publike muzejskoj građi te pružanje aktivnog pristupa raznim istraživanjima, možda ponajprije onih pojedinaca zainteresiranih za kulturna zbivanja u Osijeku u zadnjoj polovici 20. st.. Tako će ova građa, do jučer zatomljena u ladicama depoa, biti dostupna svim korisnicima, kao dokument GLU, te doprinositi kulturnom životu Osijeka.

Sl. 1.

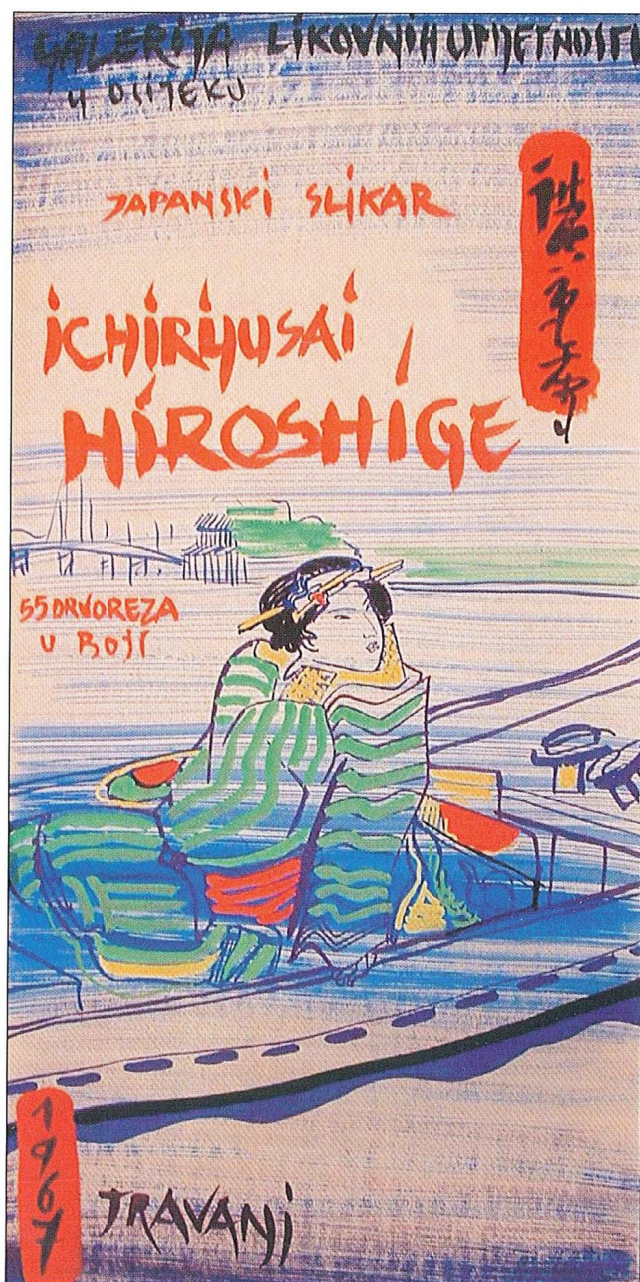
naslov: MILENA ŠOTRA
 datum: ožujak 1967.
 izdavač: GLUO
 autor: Predrag Goll
 godina: 1967.
 tehnika: tempera na kartonu
 mjera: 98 x 48
 opis: strana a plakata, lice; kaligrafirani tekst s podacima izložbe u tušu na podlozi kartonu u bijeloj i plavoj boji
 primjeri: 1.

⁵ Cukrov, Tončička; *Online galerije – kako do uspješne implementacije*; Informatica museologica 35 (1-2) 2004.; MDC Zagreb

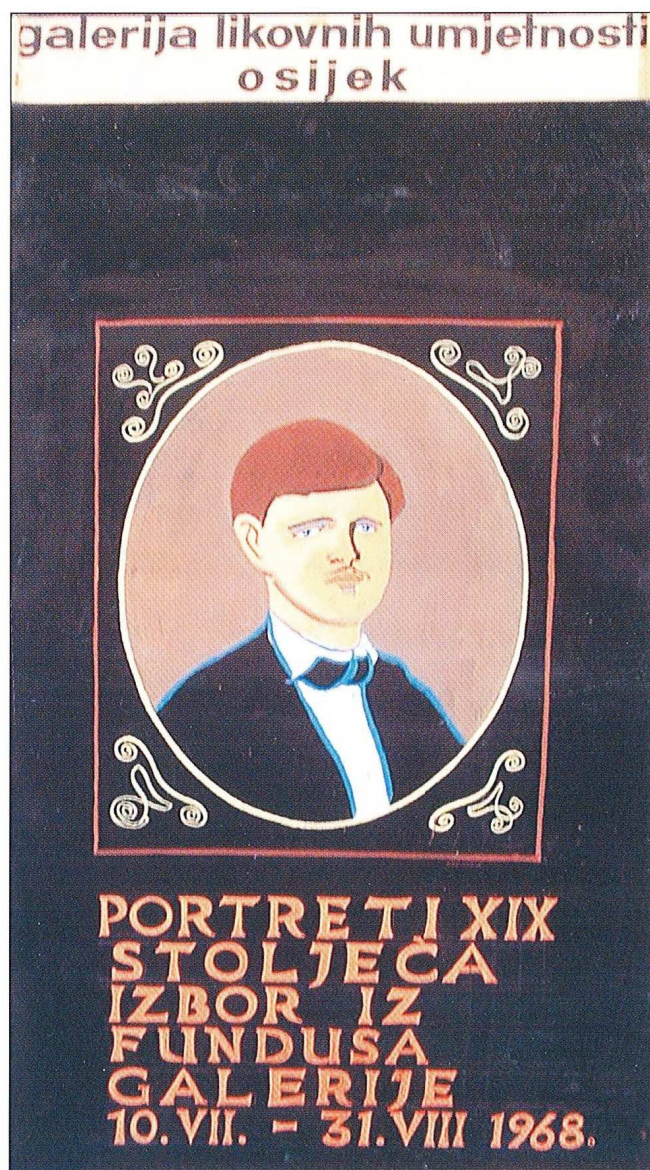
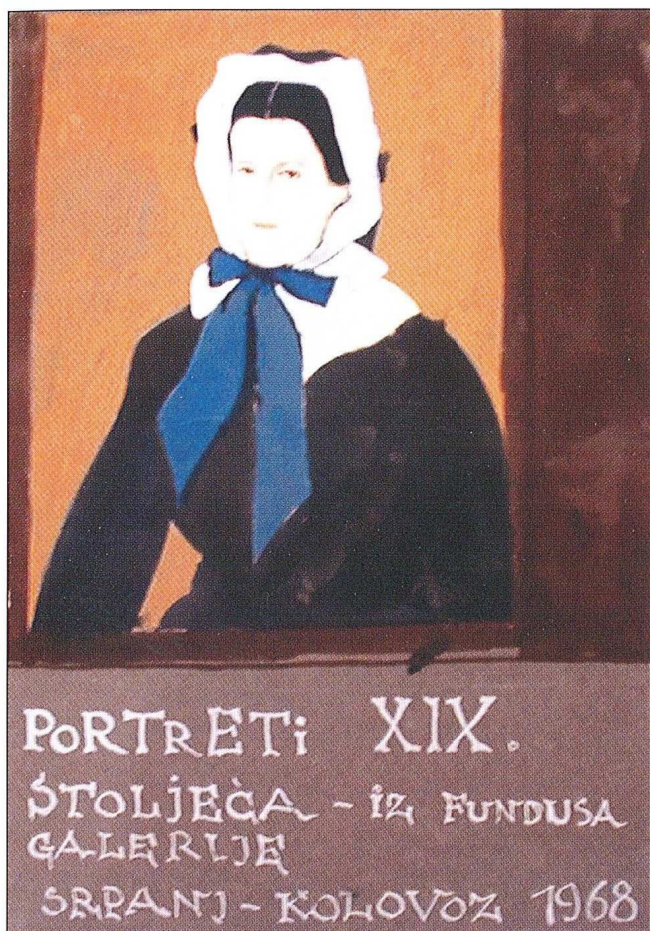
Sl.2.

naslov: NAIVCI SLAVONIJE – PINTARIĆ, VERIĆ, SMAIĆ
datum: ožujak 1967.
izdavač: GLUO
autor: Predrag Goll
godina: 1967.
tehnika: tuš na kartonu
mjera: 98 x 48
opis: strana b plakata, naličje; kaligrafirani tekst s podacima izložbe u tušu na bijeloj podlozi kartona
primjeri: 1.

Sl.3.

naslov: JAPANSKI SLIKAR ICHIRIJUSAI HIROSHIGE
datum: travanj 1967.
izdavač: GLUO
autor: Predrag Goll
godina: 1967.
tehnika: tempera na kartonu
mjera: 98 x 48
opis: japanski motiv u temperi predstavljajući geishu u podlozi; kaligrafirani tekst s podacima izložbe u tušu u „japanskom“ maniru raspoređen po površini
primjeri: 1

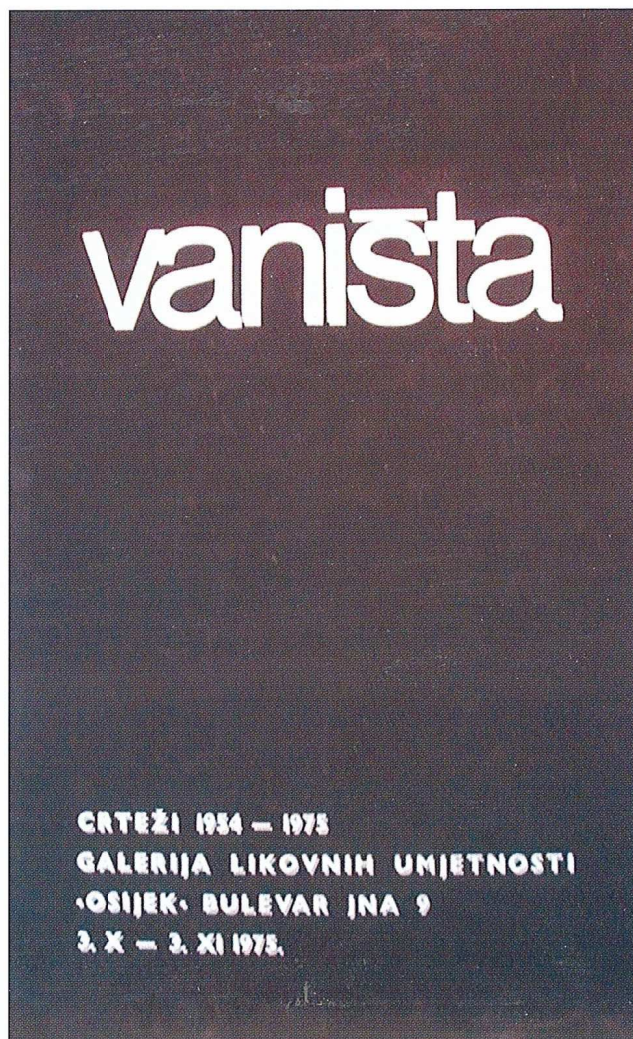
Sl. 4. i 5.

n naslov: PORTRETI XIX. STOLJEĆA IZ FUNDUSA GALERIJE LIKOVNIH UMJETNOSTI
datum: srpanj – kolovoz 1968.
izdavač: GLUO
autor: Predrag Goll
godina: 1968.
tehnika: tempera na kartonu i tempera na platnu kaširano na karton
mjera: 32,5 x 23,5; 97,5 x 49
opis: muški i ženski portret iz fundusa u temperi na crnoj podlozi; kaligrafirani tekst s podacima izložbe u temperi i kaširani naziv institucije u gornjem dijelu
primjeri: 2

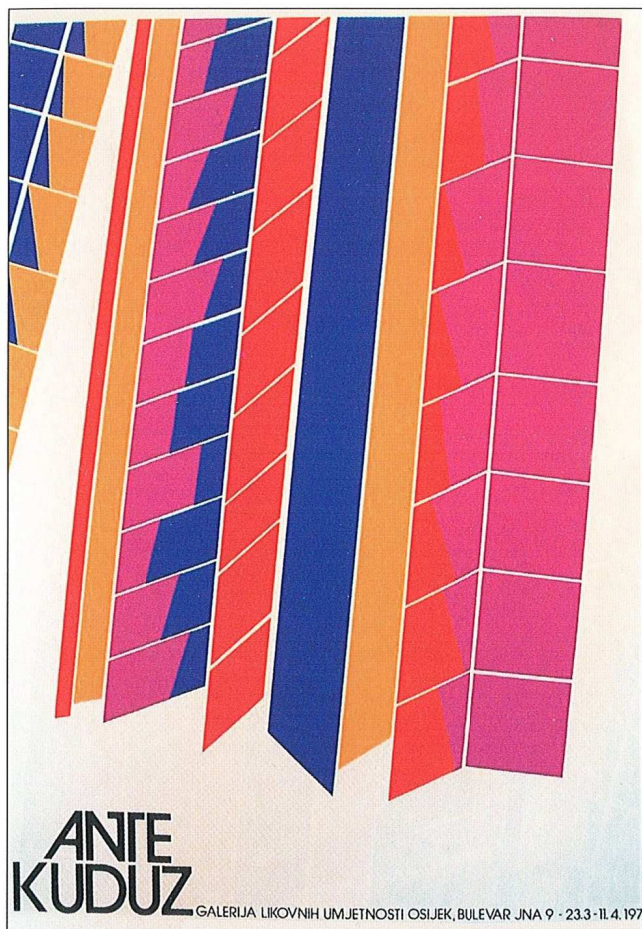
Sl.6.

naslov: BIENALE TRIGON 69 AUSTRIJA, ITALIJA,
JUGOSLAVIJA
datum: 7.11. – 1.12.1969.
izdavač: GLUO
autor: Albina Jakić
godina: 1969.
tehnika: tuš i tempera na kartonu
mjera: 84 x 49
opis: apstraktna kompozicija u temperi i pisani tekst s
podacima izložbe u tušu, na sivoj podlozi kartona
primjeri: 1

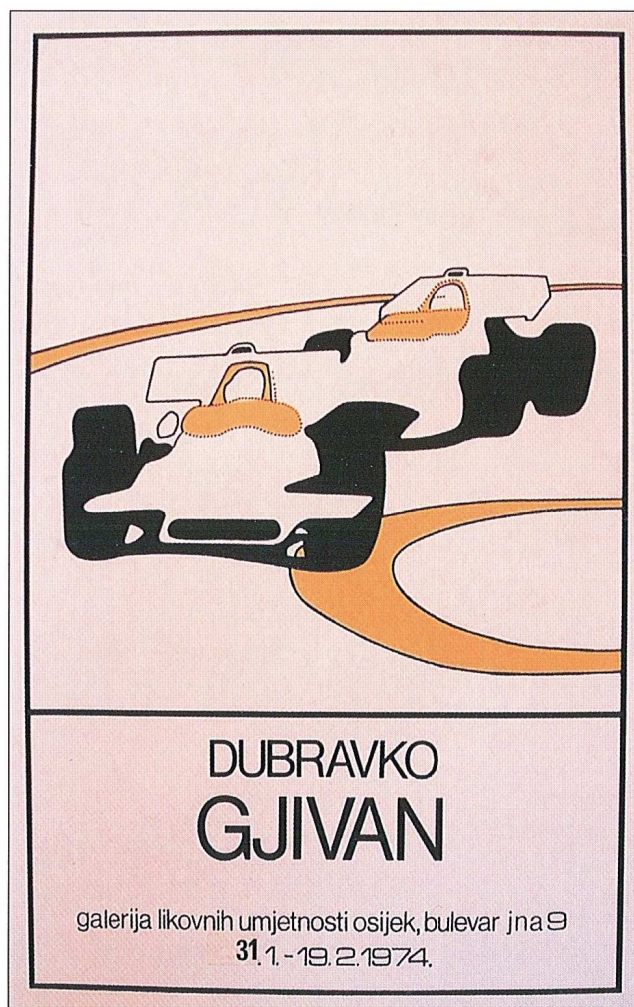
Sl.7.

naslov: JOSIP VANIŠTA crteži 1954. – 1975.
datum: 3.10. – 3.11.1975.
izdavač: GLUO
godina: 1975.
tehnika: sitotisak
tisak: NIP Štampa Osijek
mjera: 66,5 x 48
opis: tipografski tekst s nazivom i podacima izložbe u bijelom
na crnoj podlozi
primjeri: 3

Sl.8.

naslov: ANTE KUDUZ
datum: 23.3. – 11.4.1973.
izdavač: GLUO
godina: 1973.
tehnika: sitotisak
mjera: 70,5 x 49,5
opis: apstraktna kompozicija u boji, donji dio tipografski tekst s podacima izložbe
primjeri: 5

Sl.9.

naslov: DUBRAVKO GJIVAN
datum: 31.1. – 19.2.1974.
izdavač: GLUO
godina: 1974.
tehnika: sitotisak
mjera: 70 x 50
opis: motiv automobila Formule 1, donji dio tipografski tekst s podacima izložbe
primjeri: 2

Sl. 10.

naslov: ARPAD MESAROŠ 1904. – 1970.
datum: 21.3. – 16.3.1974.
izdavač: GLUO
godina: 1974.
tehnika: sitotisak
tisak: NIP Štampa Osijek
mjera: 70 x 50
opis: tipografski tekst s podacima izložbe, crno na bijeloj podlozi papira
primjeri: 11

naslov: ANTE SARDELIĆ – izložba crteža
datum: 3. – 22.1.1974.
izdavač: GLUO
godina: 1974.
tehnika: sitotisak
tisak: NIP Štampa Osijek
mjera: 70 x 50
opis: tipografski tekst s podacima izložbe, crno na bijeloj podlozi papira
primjeri: 19

Sl.11.

naslov: CRTEŽI I AKVARELI GUSTAV KLIMT I EGON SCHIELE
datum: prosinac 1972.
izdavač: GLUO
dizajn: Georg Schmid
tisak: Brüder Rosenbaum, Wien
godina: 1972.
tehnika: sitotisak
mjera: 83,5 x 58,5
opis: motivi oba autora na žutoj podlozi; u srednjem djelu tekst s podacima izložbe
primjeri: 4

LITERATURA

- CUKROV, Tončika, 2004, *Online galerije – kako do uspješne implementacije* // *Informatica museologica* 35/ 2004, 1-2, Zagreb.
- HOLLIS, Richard, 1994, *Graphic Design, a Concise History*, Penguin Thames and Hudson, London.
- KAVURIĆ, Lada, 1999, *Hrvatski plakat do 1940.*, Institut za povijest umjetnosti, Zagreb.
- KAVURIĆ, Lada, 2001, *Stoljeće hrvatskog plakata*; uvod, Kabinet grafike HAZU, Zagreb.
- KOLVESHI, Željka, 2003, *Zvonimir Faist – Diktat vremena plakati od kasnih 1930 – ih do ranih 1960 – ih*, Muzej grada Zagreba, Zagreb.
- VUKIĆ, Feđa, 1997, *Stoljeće hrvatskog dizajna*, Muzejski-galerijski centar Klovičevi dvori, Zagreb.
- Enciklopedija hrvatske umjetnosti*, 2. knjiga, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb 1995. -1996.
- Galerija likovnih umjetnosti; *Monografija – zbornik*, Osijek.

POSTER COLLECTION AT THE ART GALLERY IN OSIJEK FROM 1965 – 1975

SUMMARY

The topic of this paper is the exhibition practices of the Art Gallery in the first decade of its existence at the current address, from 1965 to 1975, or to be more precise, the exhibition practices of the Gallery illustrated with its exhibition posters.

The poster collection at the Art Gallery comprises about 1,500 posters. It can be roughly divided into typological subcategories: posters of the Gallery exhibitions, posters of temporary exhibitions at the Gallery, posters of other art galleries and museums,

International Museum Day posters, Croatian War of Independence posters and artist designed posters. Posters were previously been treated as museum documentation. However, since the Gallery formed a separate collection of posters in 2006, it is necessary to make an inventory, catalogue and digitise them in the M++ program. This paper is the first analysis of the early acquired posters at the Gallery which can be coarsely divided into two categories: posters made at the Gallery and printed posters; this paper should also serve as a basis for further research into the topic.